

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

УДК 811.161.2

Ірина Мельник

ПРІОРИТЕТНІ ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ ВЧЕНОГО-ПЕДАГОГА АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

Світовий досвід розвитку педагогічної теорії і практики переконливо свідчить, що кожен народ має свою власну національну систему виховання і освіти, яка складалася впродовж тривалого історичного шляху. Значний внесок у її становлення зробив талановитий учений, мовознавець, педагог, волинянин за місцем народження Агатангел Юхимович Кримський. У свій час учений досить ємко і чітко висловив сенс свого життя і громадянську позицію в одному з листів до Б. Грінченка: «Кожнісіньку вольну від «офіційних занять часину я й присвячував Україні» [1, с. 78].

Сучасний етап відродження державності в Україні створює сприятливі умови для переосмислення наукового доробку вчених, котрі стояли біля витоків становлення національної освіти, науки. Серед них: історична постать А. Кримського-вченого-енциклопедиста, провісника нового.

У центрі уваги сучасної гуманістичної педагогіки – унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних ситуаціях.

Власне такою особистістю, духовно багатою, наскрізь просякнутою гуманізмом, з високою громадянською відповідальністю і був А. Кримський. Безперечно, звернення до його творчості, концептуальних ідей дасть можливість сучасному педагогу глибше усвідомити сутність гуманізації освіти, визначити виховні орієнтири нинішнього освітнього простору.

Вивчення джерельного матеріалу дозволяє констатувати не досить втішний факт: діяльність Кримського – педагога, його позиції мало вивчені. На сьогоднішній день наявні дослідження літературної, громадської діяльності вченого, однак педагогічний аспект досліджений недостатньо. Заслуговують уваги напрацювання дослідників з історії педагогіки, які відзначають вагому роль А. Кримського у розвитку науки, національної освіти України (В. Кравець, М. Левківський, М. Стельмахович, Б. Ступарик, М. Фіцула та ін.).

Метою нашої статті є дослідження ключових позицій життя і творчості педагога Агатангела Кримського.

Сучасні українські вчені (Г. О. Балл, І. Д. Бех, В. О. Білоусова, М. Й. Боришевський, О. В. Сухомлинська, І. Якиманська та ін.) визначили напрям гуманізації освіти, пов'язуючи її з відродженням духовності, свободи людини, любов'ю до людей, повагою до них, добротою, терпимістю, чуйністю, толерантністю, високою гідністю. Звернення до

життя і творчості А. Кримського, його глибинної постаті в науці, громадському житті засвідчують, що саме зазначені вище якості були притаманні вченому, які він реалізував у своєму нелегкому житті, утверджував у викладацькій, громадській, науковій діяльності, пропагував у прозових та поетичних творах.

Аналіз його життєвого шляху та творчості вченого дав підстави узагальнити, що домінантною характеристикою структури його особистості та творчості була гуманістична спрямованість, яка розглядається у зв'язку з провідною діяльністю людини, із сукупністю домінуючих мотивів, потреб, почуттів, інтересів, можливостей.

Головним у житті А. Кримського було служіння своєму народу. Наукові інтереси академіка були чітко усвідомлені й зосереджені на вивченні та дослідженні східних мов, сходознавства. Зазначимо, що велике зацікавлення, надзвичайна наполегливість і безперервна праця над собою була чи не найвищою школою Агатангела Юхимовича.

У курсі історії педагогіки, ознайомлюючи студентів із життям і творчістю вченого, акцентуємо на тому, що вже в студентські роки до Кримського зверталися за консультаціями з деяких питань видатні вчені.

Наголошуємо, що суттєвою особливістю його життя було постійне прагнення до збагачення знань. Розвитку його природних здібностей сприяло те, що Агатангел вже в три з половиною роки читав книжки.

Феноменальні здібності доповнювалися і поєднувалися постійним поглибленням знань. Акцентуємо, що навчанням в Лазаревському інституті східних мов (Москва) він не обмежився, а продовжив вивчати порівняльне мовознавство, історію, граматику української мови, громадянську історію, навчаючись на історико-філологічному факультеті Московського університету. Водночас Кримський складає магістерські іспити із двох спеціальностей (з арабістики в Петербурзькому університеті й слов'янської філології в Московському університеті).

Титанічна праця, надзвичайна відповідальність і постійне прагнення до вершин професіоналізму є пріоритетними у його студентському житті, науковій та громадській діяльності.

Агатангел Юхимович із захопленням вивчає арабську мову в Сирії та Лівані (1896–1898 рр.), поглиблює знання з історії і культури арабів, з історії ісламу. Це дало можливість ученому написати цикл праць з історії, філософії літератури, культури та релігії арабських країн.

Громадянська позиція вченого реалізується у самовідданій, відповідальній праці в поєднанні наукового, педагогічного та організаторського напрямів.

Безумовно, студенти з інтересом дізнаються про роботу вченого на посаді завідувача кафедри арабської словесності (Москва), з 1900 по 1918 роки – секретаря Східного відділу Московського археологічного товариства, редактора видання «Древности Восточные». І на цьому етапі учений не зраджує своїм орієнтирам – наукова, організаційно-громадська діяльність його поєднується з викладацькою на кафедрі російської мови

Московського університету. У 1918 році А. Кримський повернувся до Києва, де разом з В. Вернадським створював Українську Академію Наук, працював незмінним секретарем Академії.

Акцентуємо, що досягнення значущих результатів особистісно-професійного, наукового зростання учений досяг завдяки невтомній, повсякденній праці над собою шляхом самоосвіти, самовдосконалення, постійного творчого пошуку. Заповзятливість, наполегливість забезпечували вченому високий рівень саморозвитку та ерудиції.

Зазначимо актуальність прогресивного постійного зростання професійно-особистісного потенціалу вченого як невід'ємної складової характеристики механізму руху до досягнення свого «акме».

Наголошуємо, що вченому притаманні були продумана робота над собою, критичне ставлення до себе й адекватна самооцінка, спрямування своєї активності на досягнення поставлених цілей.

Суттєвим відзначаємо те, що А. Кримський енергію для свого особистісного і професійного росту збагачував за рахунок спілкування з людьми, любові до своєї неньки України.

Так, перебуваючи у далеких арабських країнах, він пише цикл поезій, новел. В оригінальних віршах (збірка «Пальмове гілля») А. Кримський пише про наболіле: мрії про рідну домівку в краї чужому, про славу і принаду рідного краю. І тут же він зізнається у любові до України, висловлює бажання боротися за волю рідного краю і впевненість, надію на вільне життя в країні. У вірші «Тарасове свято на чужині» читаємо такі рядки:

Батьку Тарасе! ти чуй присягання:
Ми, українські діти,
Матір і бідного меншого брата
Будеш повіки любити.
Будем боротися, їх визволяти
З пазурів сина едома!
Каже надія: діждемся напевне
Вільного рідного дома

(А. Кримський. Тарасове свято на чужині) [4, с. 14].

Рядки поета-громадянина, великого вченого, педагога воістину були (за його ж висловом) голосом серця – високоморальної, щирої, патріотично налаштованої особистості, для якої правда, честь, гідність, відданість своїй справі, рідному народові були вище теплої посади, принади грошей.

Пошук істини в науці, краси в поезії, сердечності у взаєминах з людьми, відданість до самозречення в професійній праці, захопленість справою, волелюбність, наполегливість, висока громадянськість – далеко не весь перелік у системі спонук і ціннісних орієнтацій, які визначали суть особистості академіка А. Кримського.

На заняттях з історії педагогіки майбутні педагоги дізнаються про мужню громадянську позицію вченого, який у 70 років, зізнаючись, що гвинтівку тримати не може, проситься на фінську війну з надією

пригодитися у ролі перекладача (добре володів багатьма іноземними мовами).

При знайомстві з життєвим та творчим шляхом А. Кримського ми звертаємо увагу майбутніх учителів на те, що вчений послідовно, вичерпно відкривав широкому загалу витончену мистецьку досконалість давнього і середньовічного Сходу, утверджував позицію про красу і багатство, український характер мови давнього Києва, ніс правду й красу своїм високим поетичним словом, збагачував науку змістом своїх глибинних праць.

До кінця свого життя вчений був людиною стійких переконань, мужньою і витривалою (про це свідчать факти його незворушної позиції під час допитів при арешті).

Ми переконані, що постать ученого, його титанічна праця – викладача, вченого, організатора й засновника Академії наук УРСР, письменника й поета, мужнього патріота України, громадянські й професійні якості, його твори є добрим фундаментом формування стійких і відданих громадян України.

Отже, серед пріоритетних цінностей, що визначають суть спрямованості особистості педагога А. Кримського відзначаємо постійну, наполегливу працю над собою, високий патріотизм, відданість справі й Вітчизні, любов до своєї професії, до своєї мови, культури, свого народу, відповідальність, високий рівень ерудиції, духовність, гуманістична спрямованість, професіоналізм, інтелігентність, мужність. В подальшому вважаємо за доцільне звернутися до аналізу педагогічної діяльності А. Кримського.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Епістолярна спадщина А. Ю. Кримського (1898–1941 рр.) : в 2-х книгах. – К. : Науковий документ, 2005. – Т. 1. – 234 с.; Т. 2. – 225 с.
2. Крымский А. Шевченко в народных рассказах : статья / Агатангел Крымский. – К. : Час, 1896. – 78 с.
3. Кримський А. Ю. Твори в 5-ти томах : історичний нарис / Агатангел Юхимович Кримський. – К., 1974. – Т. 3. – 253 с.
4. Кримський А. Ю. Пальмове гілля. Екзотичні поезії (1898–1911) / Агатангел Юхимович Кримський. – К., 1901. – 98 с.
5. Лутаєва Т. Роль подорожі А. Кримського до Сирії та Лівану у його науково-педагогічній діяльності : стаття / Тетяна Лутаєва. – К., 2011. – 65 с.
6. Мельник І. А. Ю. Кримський – громадянин, вчений, педагог : навчально-методичне видання / Ірина Миколаївна Мельник. – Луцьк, 1999. – 27 с.
7. Полонська-Василенко Наталія. Академік А. Ю. Кримський : історична стаття / Наталія Полонська-Василенко. – К., 1971. – 123 с.